

Aardbeienteelt heeft Boskoop

Toen de Boskopers zich ruim vijfhonderd jaar geleden gingen toeleggen op de teelt van bomen bleef het sortiment aanvankelijk beperkt tot straatbomen, voor siergewassen bestond toen nog niet de minste belangstelling. Pas later kwamen de half- en hoogstamvruchtbomen aan bod, waarvan de 'Schone van Boskoop' wereldbekend werd en nog steeds is, al is hij uit Boskoop verdwenen en in ons land beter bekend als de goudrenet.

Vruchtbomen werden met het oog op de omvang van de kronen wijd uiteen gepland op rijen. Begrijpelijk is dat men ertoe overging de grond daartussen te gebruiken voor aardbeienteelt: de vruchten daarvan rijpten voordat de boomkronen erboven hun zomerse dichtheid hadden bereikt. In dit geval ging het om de afzet van vruchten terwijl voordien volwassen bomen het aanbod bepaalden.

Halverwege de negentiende eeuw betekende de aarbeienafzet een welkome bijverdienste. In de zomer, als er weinig bomen konden worden afgeleverd, was een contant geld opleverend product zeldzaam. De eerste hier geteelde aardbeiesoort werd 'Boskoper' genoemd. Later werd 'Jecunda' belangrijk, een stevige middelvroeg tot late vrucht. Ook de vroege 'Laxton noble' en 'Laxton Sovereign' maakten deel uit van het sortiment. Gunstige ontwikkelingen leidden tot de oprichting van een coöperatieve

verkooporganisatie, genaamd de 'Aardbeziëncompagnie' en waarschijnlijk de eerste afzetorganisatie op tuinbouwgebied. Uit de weinige bewaard gebleven gegevens blijkt dat er vier aanvoer-groepen bestonden met het oog op de vier aanlegplaatsen voor aardbeien-schuiten. De eerste was Steiger of Dorp, de tweede Tocht (nu Biezentocht), de derde Steilen (nu Badhuisweg) en de vierde Rijnveld. De schipper, of hoofdman, nam op de schuit de vruchten in ontvangst

Teunis Hoofman, de laatste aardbeienkipper en koopman. In 1903 werd het vervoer van aardbeien naar Amsterdam, Rotterdam, Delft en Den Haag gestaakt. Daarmee kwam een eind aan een lucratieve bezigheid maar het betekende ook de opkomst van de sierteelt.

en hield op aanleverleerlijsten de administratie van in- en verkoop bij. Na aftrek van zijn kosten droeg hij de opbrengst over aan de penningmeester. Twee van die lijsten uit 1873 bevinden zich in een archief en tonen aan toentertijd door ongeveer driehonderd leden voor 36.000 gulden werd verkocht. Gezien de geldwaarde in die tijd moest dit een welkome aanvulling op des boomkwekers beurs zijn geweest.

De moeite waard

Een paar cijfers geven een indruk van de afzet. In 1846 werden naar Rotterdam 140.000 en naar Amsterdam 90.000 potjes aardbeien en ook frambozen verscheept. In zijn boek 'De historie van Boskoop' meldt C.L.J. Schaum dat de aarbeiencompagnie in 1851 welgeteld honderdvierenzestig leden telde die tussen 23 juni en 15 augustus 110.800 potjes naar Den Haag, 104.400 naar Rotterdam en 51.800 naar Amsterdam brachten met een totale waarde van 11.000 gulden. Zonder twijfel waren er ook verschepingen naar andere steden maar daarvan zijn geen gegevens bekend.

Aardbeienkwekerij van de Gebroeders Houtman omstreeks 1914 met links Johan en op de achtergrond Gerard Houtman.

geen windeieren gelegd

In 1853 werd voor 11.135 gulden aan aardbeien en voor 1.155 gulden aan frambozen verscheept. Een aantal van 267.100 potjes bracht 11.000 gulden op, omgerekend 4,12 gulden per honderd. Voor die tijd beslist de moeite waard! Geen wonder dat, als de hoofdman (schipper) op de terugweg met de kinkhoren zijn komst aankondigde, de Boskoopers samenstroomden bij de brug in afwachting van de afrekening. Bij aflevering op de schuit waren de zendingen genummerd; in diezelfde volgorde vond de verkoop in de stad plaats. De eerste aardbeien brachten het meeste op.

Vroeg leveren en dus vroeg opstaan was van belang. In de nacht werden de schuiten geladen en dan met een paard naar hun bestemming getrokken. In alle vroegte waren de vruchten geplukt en in zogenaamde plukpotten gedaan: van binnen geglazuurde aarden potten. Vrouwen en dochters van de telers rangschikten de vruchten in piramidevorm in de potjes die in zware houten bakken werden gezet: zes maal drie met de oortjes bijeen, zo stonden ze stevig. Voor grote steden bestemde potjes waren gemerkt. Die voor Amsterdam vertoonden een extra ring en een putje, soms ook de kruisjes uit het gemeente-

Een prachtige prent van een Boskoopse kweker-koopman die met gereedschap en een mand aan de arm tevreden huiswaarts keert. Aan zijn gezicht te zien heeft hij goede zaken gedaan.

Detail van een aardbeienpotje bestemd voor Den Haag, voorzien van het gemeentewapen: de ooievaar.

wapen. Die voor Den Haag droegen het ook nu nog bekende gemeentelijke ooievaartje, alleen het voor Rotterdam bestemde potje was gewoon glad. Bijzonderheden over andere bestemmingen ontbreken. Voor een gaaf exemplaar wordt nu zo'n 175 gulden betaald.

Compiesmandjes

Potjes en bakken bleken onpraktisch. Ze waren zwaar en moeilijk te hanteren. Dat leidde tot het gebruik van zogenaamde 'compiesmandjes' van geschilderde teen en met een hoog hengsel, 32 centimeter in doorsnee, 17 centimeter diep, later 12 centimeter. De vroegste aardbeien moesten het doen met mandjes van 24 centimeter in doorsnee en 29 centimeter diep.

Er bestaat één boek met verslagen van zendingen via Gouda naar Rotterdam van 1894 tot 1903, waaruit blijkt dat de afzet van aardbeien toen al terugliep. Inmiddels was immers ook de vruchtbomenteelt nagenoeg uit Boskoop verdwenen om plaats te maken voor de sierteelt. In juli 1894 werden nog 207 en 363 potjes door zevenenvijftig telers aangeleverd met een totale opbrengst van 95 gulden, vijfzestig en een halve cent. Op 6 juli 1903 brachten 55 mandjes van veertien telers nog 33 gulden en 15 cent op.

De laatste zending bracht op 20 juli 1903 met hoofdman Marijn Guldemond negentien gulden tien naar Boskoop. Deze Guldemond bewoonde destijds het huis aan het Reijerskoop waarin nu het Boomkwekerijmuseum en de VVV zijn gehuisvest. Het heet dan ook 'Marijnehuis'. De aardbeien-

Het klassieke model aardbeienpotje. Goed te zien is dat de buitenzijde niet van een glazuurlaag is voorzien.

compagnie is in 1904 opgeheven. Jarenlang heeft de aardbeicultuur Boskoop bekendheid gegeven. Ook nadat ze verdwenen was kreeg het toenmalige hotel Klaassen in de zomer gasten die speciaal kwamen om aardbeien te eten. Het was bij de telers lang traditie geweest, in de oogsttijd familie en vrienden op hun producten te trakteren. Twee bordjes met daaraan herinnerende rijmpjes, gemaakt in opdracht van Klaas van Wilgen in 1760, bestemd voor een aardbeienmaaltijd, zijn nog in het Boomkwekerijmuseum te vinden.

Handel en veranderingen

Vanzelfsprekend leverden Boskoopers jonge aardbeienplantjes - lopers - aan telers elders. Ze bleken namelijk beter te groeien en hogere opbrengsten te leveren dan lopers van andere afkomst. Een bekende leverancier was de firma Jan van Nes & Zonen, die in 1908 werd overgenomen door J. Hooftman, op zijn beurt opgevolgd door zoon P. Hooftman. Tot aan de Tweede Wereldoorlog bracht deze ieder jaar een half miljoen lopers aan de man. In 1862 is geprobeerd het sortiment uit te breiden met een nieuwe aardbei, 'uitmuntend in grootte, geur, fijnheid van smaak en van zaad en vruchtbaarheid' waarmee een prijs van vijf gulden te verdienen viel. In 1866 won Cornelis van

Genoemde vereniging was in 1861 opgericht en kreeg in 1869 een nieuwe naam: Pomologische vereeniging (pomologie = vruchtenkunde). Daar vruchten inmiddels in teelt en handel geen rol meer speelden volgde in 1925 de herdoop tot Vereniging voor Boskoopse Culturen, inmiddels Koninklijk geworden.

Aan het vruchtentijdperk herinnert het in het museum aanwezige standaardwerk 'De Nederlandsche Boomgaard', opgedragen aan Z.M. Koning Willem III. In het boek 'Honderd jaar Boomkwekerij' van Jan Tromp, zowel in het Boomkwekerijmuseum als in de openbare bibliotheek aanwezig, krijgen ook de aardbeien aandacht. Boeken over Boskoop bevinden zich in de bibliotheek aan de Babsloot in de Boskoopkast, in het Boomkwekerijmuseum onder rubriek 14 van de bibliotheek.

Overigens zijn de boeken in de openbare bibliotheek te leen, die in de museumbibliotheek niet.

In het Boomkwekerijmuseum wordt over de aardbeienteelt en alles wat daarmee samenhangt een tentoonstelling gehouden. Deze wordt op 27 maart geopend en duurt tot september. Gezien het beschikbare materiaal is deze tentoonstelling een bezoek zeker waard. 幸

Damy Hage

der Water een rijksdaalder met zijn nieuwigheid 'Reus van Zuidwijk', waarvan de Vereeniging tot Regeling en Verbetering der Vruchtsoorten de hele voorraad opkocht, maar uiteindelijk bleef succes uit.

Een complete opstelling van materiaal in het Boomkwekerijmuseum. Een verzameling potjes, mandje, de kinhoren van een schipper en een kasboek waarin deze de administratie bijhield.

